

zásában nagy szerepe van a Projekt Iroda levelezési munkájának, amellyel biztosítja mintegy 250 külső taggal való alkalmi illetve folyamatos kapcsolattartást.

A *Körlánc Project* első tizenkét hónapja lezárult. Az első lépés a legnehezebb, a pionírok munkája a legromantikusabb. Magyarország és a régió környezeti gondok sokaságával küzd. Szomszédos országban háború folyik, Dunánkat és vizeinket, levegőnket a gondatlanság katasztrófálisan elszennyezte. A Körlánc olyan jövőt alapoz meg, amely a fenntartható társadalmat célozza. Országos érdek, hogy munkáját folytassa és szélesítse.

HAVAS PÉTER

Amerikai szakemberek a környezeti nevelésről

1992 nyarán kezdődött Magyarországon a Körlánc projekt. Erről az amerikai-magyar környezeti nevelési kezdeményezésről, céljairól, elveiről az Iskolakultúra III. évf. 2. számában már beszámolt a projekt hazai szakmai vezetője, Havas Péter. A Körlánc az amerikai és a magyar környezetvédelmi minisztérium együttműködése alapján jött létre. Két munkacsoporttal dolgozik, az egyik az esztergomi Vitéz János Tanítóképző Főiskolán alakult meg, a másik a kecskeméti főiskolán. A projekt leglényegesebb eleme a helyi sajátosságokon alapuló, helyi közösség bevonásával megvalósuló környezeti nevelés kialakítása. Fontos törekvése a tantárgyi korlátok széttörésével az integráció minél szélesebb körű megvalósítása, a közvetlen tapasztalatok felhasználása a nevelő munkába. Az ismeretközlésen túl az attitűdök, szokások formálása is központi célkitűzése a projektnek.

A munkacsoportok kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy azok pedagógusképző intézetekben legyenek, mert így lehetséges a kifejlesztett módszerek közvetlen kipróbálása elemi szinten, az eredmények bevitele a pedagógus-képzésbe, illetve továbbképzésbe.

Az amerikai fél részéről az USA Vermont állambeli Institute for Sustainable Communities menedzseli a programot (ISC-Fenntartható Közösségek Intézete). Az egyéves periódus leteltével az intézet igazgató tanácsának több tagja jött Magyarországra, hogy helyszíni benyomásokkal, tapasztalatokkal erősítse meg a program eredményeiről szerzett információját. Az intézet igazgató tanácsa részéről szeptember 17-én az esztergomi munkacsoport nyílt napján vett részt *Douglas Costle*, az ISC igazgató tanácsának elnöke, az USA korábbi környezetvédelmi minisztere, *Jean Richardson* a vermonti egyetem professzora, a környezeti nevelés Amerika szerte ismert szakértője, *George Hamilton* az ISC igazgatója. Egyetlen európai tagja az intézet igazgató testületének Dávid Anna, Dorog polgármestere, aki szintén részt vett a rendezvényen.

Ezt az alkalmat kihasználva kérdeztük a messziről jött szakemberek véleményét az USA, illetőleg a magyar és kelet-európai környezeti nevelésről:

H.P.: Hamilton Úr! Ön többször jár Magyarországon. Személyes tapasztalatai alapján, hogyan értékeli a Körlánc eddigi tevékenységét?

G.H.: Elsősorban azt emelném ki, hogy a közreműködő tanárok a diákok számára nagyon hatékony eljárásokat valósítottak meg. Jelentős eredmény, hogy a projekt hatása az egész országra kiterjed, további fontos feladat, hogy továbbképzés formájában minél több pedagógus megismerkedjen vele.

Sz.G.: Tudjuk, hogy hozzánk most Bulgáriából jöttek. Mennyire általánosíthatók, tekinthetők modellértékűnek eredményeink a régióban?

G.H.: El fogunk kezdeni egy programot Lengyelországban, s az Önök eredményeit ott feltehetően felhasználjuk. Munkatársaink segíthetik a lengyel–magyar tanárok kapcsolatteremtését. Lett és litván területre is tervezzük tevékenységünk kiterjesztését. Szeretnénk a különböző résztvevő országokat összekötni egymással és kicserélni a tapasztalatokat az államokbeli kollégáinkkal. Újdonságnak tartjuk a minél több együttműködő partner bekapcsolását, a közösségi munka kialakítását. Nálunk is sokszor úgy érezzük kísérleti szinten van ez még, de a mostani tapasztalat alapján nagyon hasznos, ha a szülőket is be tudjuk vonni és az Ő segítségükre is támaszkodunk. Tehát nagyon sok dologban tudunk együttműködni és hasznosnak lenni.

Sz.G.: A projekt magyar résztvevői, még ha közvetve is – hiszen nekünk nem volt módunk kiutazni a helyszínre – sok információhoz jutottak az amerikai környezeti nevelésről. Ennek kapcsán érdekelne a véleménye, hogy az itteni tapasztalatok hasznosíthatók-e az Egyesült Államok környezeti nevelésében?

G.H.: A véleményem határozott igen. A közösségi munka szelleme kapott meg bennünket legjobban és ezt szeretnénk hasznosítani az államokban, mint modellt. Visszajelzéseink vannak az év során itt járt tanárainktól, a konzultánsainktól, a projekt vezetőitől, hogy a lelkesedésük ragadós és ezt vitték vissza Amerikába. Nagyra becsülik a magyar kultúrát, az országot és nagyon örültünk, hogy együtt tudtak működni és sok új dolgot ismertek meg.

Sz.G.: Az ISC-ről szeretnék kérdezni. Érdekes számomra, hogy a szomszéd város polgármestere Dávid Anna egyetlen európaiként ennek az intézet igazgatótanácsának tagja. Érdekelne annak a háttere, hogyan került ő ebbe a testületbe.

G.H.: Két évvel ezelőtt találkoztunk először, úgy gondoltuk, hogy segítségünkre lehet, ha olyan személy van körünkben, aki ismeri és megérteti velünk azokat a problémákat, melyekkel Magyarországon szembesülünk. Mi nagyra becsültük korábbi környezetvédő tevékenységét és úgy gondoltuk, hogy segítséget kapunk törekvésünkhöz. Továbbá, szomszédként jól ismerheti Esztergomot, így fontos áttekintést adhat a mi munkánkhoz is. Reális visszajelzést tud adni, reális értékelése van.

H.P.: Kedves Mr. Castle! Ha Ön Magyarországon lenne környezetvédelmi miniszter, milyen ötletei lennének a Körlánc program segítésére, figyelembe véve a jelenlegi helyzetet?

D.C.: Mindenképpen a kisgyermekkel kell foglalkoznunk, mert a gyerekek ezáltal tanulnak, kérdéseket tesznek fel, új szemléletet alakítanak ki és egyáltalán; új emberekké formálódunk mi is velük együtt, és így tudjuk a dolgokat másképpen tanulni. A demokráciákban az emberekért vannak az államok. Az embereket tájékoztatni és oktatni kell és ha nagyon korán kezdődik a környezeti nevelésük, akkor az egész életük során elkíséri őket. Ez később aztán átcsaphat politikai erőbe, vagy nyomást gyakorolhatnak a kormányzatokra, hogy másképpen kezeljék a dolgokat.

H.P.: Kedves Ms. Richardson! Nem udvariatságból kerül a végén sor a hölgyvendégre, de zárókérdésként szeretném tudni az államok közismert pedagógusától, hogy mi az üzenete a magyar kollégák számára, akik a környezeti neveléssel foglalkoznak?

J.R.: Körülbelül 200 éve már, hogy a tudást úgy mérjük, mintha kis dobozokban elhelyezhetnénk és szeparálhatnánk azokat. Különböző tantárgyakat tanítottunk: történelem, biológia, geológia, stb. mert talán így könnyebb ezeket tanítani és elraktározni a tudást.

De elfeledkeztünk arról, hogy mindennek kapcsolata van mindennel, minden tantárgy kölcsönhatásban van egymással. A környezetvédelem nem a természetismeret tantárggyal foglalkozó tanárnak dolga csak, tantárgyköri feladatként kell ezzel foglalkoznunk. Minden tanárnak megvan a saját szakterülete, de nem szabad elfelejteni, hogy az a valóságnak csak egy kis része. Nagyon sok problémának az lehet az oka, hogy csak keskeny szeletet kapunk a műveltségéből. Túl sok a specialista és kevés az összefüggésekben gondolkodó rendszerszemléletű ember. Persze szükségünk van a szakértőkre, de szükséges a problémák megoldása, az együttműködés, a kölcsönhatások, összefüggések miatt. Nem mindenütt tanulnak környezetvédelmi tantárgyat Amerikában és sokan el

is feledkeznek erről a tantárgyköri jellegről. Nagyon szeretnénk hasznosítani mind az Önök, mind az amerikai eredményeket, mert a szemléletváltás egy része a környezeti gondok megoldásának.

H.P.: Dávid Annát személyes találkozásunk előtt munkáján keresztül már régóta ismerem. Több hallgatóm szakdolgozatához bocsátotta rendelkezésre adatait, kutatási eredményeit környezetegészségtan témáknál. Most, hogy az ISC igazgatósági tagja, a Körlánc program felügyelője is, hogy látja, miben segíthet munkáinakat?

D.A.: Ahogy mondani szoktam önhibámon kívül lettem ismert ember az országban. Kapcsolataimat feltétlenül fel fogom használni, hogy a Körlánc program mozgalommá váljék. A pedagógiai részbe besegíteni nyilván nem tudok, de majd abba a programrészbe, ahol az egészségügyet és a pedagógiát közelíteni lehet egymáshoz, igen. Részemről talán ez lehet az a program, amit megvalósíthatok.

Az interjút készítette: HORVÁTH PIROSKA és SZENDI GÁBOR

Az ENSI Környezeti Nevelési Programról

Magyarországon már több helyen és különböző formákban folyik környezeti nevelés az általános és középiskolákban. Ez többnyire egy-egy szakkörvezető tanár értékes munkájának eredménye, vagy pályázati úton (KTM, MKM, FÖK, Soros, külföldi források) támogatott, konkrét környezetvédelmi akció köré szerveződött, átfedő hálózatok (folyófigyelés, savas eső program, nyári diáktáborok, helyi együttműködések) folyamatos munkája. Maguk a környezetvédő tanárok két jelentős, együttműködő, részben átfedő egyesületben tömörülnek (Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Magyar Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete).

A KTM támogatásával környezetvédelmi oktatóközpontok működnek az ország sok városában. Ezek egy része iskolákban szerveződött, és környezeti nevelési feladatokat is ellát. 1988-tól kb. öt iskolával működött az ENSI-projekt (Környezet és iskolai kezdeményezések). 1992-ben mintegy 750 iskola vett részt egy norvég kezdeményezésű, egy hónapig tartó savas eső mérési programban. Az elmúlt nyáron 153 természetvédő diáktábort támogatott a KTM mintegy 2 millió forintos keretből.

Ma a magyarországi, igen kedvezőtlen környezeti állapot és a lakosság környezettudatos gondolkodásának szinte teljes hiánya azt teszi szükségessé, hogy a Művelődési és Közoktatási Minisztérium aktív szervezőerőként, a lehető leghatékonyabban vegyen részt a környezeti nevelés teljes hálózatának kiépítésében, a folyamatos, iskolai környezetvédelmi oktatás-nevelés megindításában.

Ennek érdekében – osztrák és német tapasztalatok alapján – megkezdtük az ENSI program országos méretű környezeti nevelési programmá fejlesztését. 1993. januárjában kiépítettünk egy kétszintű környezetvédő iskolahálózatot, mely 80 mintaiskolából, és a mintaiskolák tapasztalatai alapján továbbfejlesztendő 1933 háttériskolából áll.

Az ENSI célja

Az ENSI-projektet (*Environment and School Initiatives = Környezet és iskolai kezdeményezések*) az OECD hozta létre 18 tagországában illetve Magyarországon. Az elsősorban gazdasági kérdéseket feltérképező OECD az oktatásügyet kulcsfontosságú ága-